

Ertamerikako egoeraren ikuspegi politikoa

Ignacio Ellakuria

Azken 10 urteotan, gaurko munduaren mugarrietako bat bilakatu da Ertamerika. Lehen begiratu batean, harrigarria gertatzen da potentzia handien eta herri askoren kezka oinarrizko gertatu izana sei nazioen multzo hau: Guatemala, Honduras, Salvador, Nikaragua eta Costa Rica-k osatzen dute, eta Panama gehi dakieke istmo amerikarra dela medio; denen artean 25 milioi inguru biztanle dira, eta ez diete potentzia handiei merkatu oparoegirik eskaintzen.

Garrantzi horren esplikazioak bilatzean, istmoaren kokagune geopolitikoa aipatu ohi da, Amerikaren Ipar-Hegoaldean elkargune fisikoa bait da; eta Karibealde osoak Estatu Batuei sor diezaikeen arriskua, hauek beren segurtasun eta garapenerako garrantzizkoak dituzten lehengaiak eskuratzeko. Aipatu ohi da, baita, mehatxu bilaka litezkeela Estatu Batuen segurtasunarentzat Kuba, Nikaragua eta, agian, Salvador.

Baina, dena delarik ere arrazoiketa honi ematen zaion egiantz-maila, ez datza honetan Ertamerikan gertatzen ari denaren benetakoa muina. Hori baino askoz grabeagoa da; nahi bada, askoz arriskutsuagoa da hori baino. Funtsean, ideologikoa da Ertamerikak inperialismo amerikarrari eta mendebaldeko kapitalismoari egiten dien mehatxua.

Liskarraren zer-nolakoa

Bere errealitatearekin berarekin salatzen du Ertamerikak fenomeno kapitalistaren eta inperialistaren izaera: fenomeno honen errai beltz eta desagileenak erakusten ditu, eta, une berean, beste bide bat iragartzen du bere borroken bidez: beharbada, utopikoa irudituko zaie mundu honetako ahaltsuei; baina ez da bide benetan posible bakarra besterik gizadiaren 5etik 4rentzat, pobretasun ezarria beren garapenaren giro natural bihurtu dutenentzat.

Krisiaren ezaugarriak

Ez da deskribatzen zaila krisi ertamerikarra, bere ezaugarriak funtsezkoetan, ezta bere esanahi unibertsalean ere. Munduko herririk aberats eta indartsuenaren muga-ertzean ia, "Estatu Batuen atzeko patio" deitu honetan, herri-multzo bat dago pilatua, haien kontraespilu. CEPALen zifrek ziotenez, Ertamerikako biztanleriaren % 40,3 pobretasun erabatekoan bizi zen 1980an, hots: familiaren sarbideak janari-otarre oinarritzakoaren kostua ordaintzera iristen ez diren egoeran. Portzentaia honi, % 25,5 gehitu behar zaio: bere famili sarbideekin elikaduraren arazoa juxtu-juxtu konpontzera iristen direnena, baina etxebizitzaren, osasunaren eta heziketaren premia oinarritzakoei ezin erantzun dienena. Biztanleriaren % 62,8 (% 71 Guatemalan, % 68,2 Hondurasen, % 68,1 Salvador-en, % 61,5 Nikaraguan) pobretasun-egoera ezgizatar batean bizi zen. Are okerragoa da gaurko egoera; eta okertuz doa, gainera, Nikaraguan izan ezik.

USAREN "atzeko patioa"

Urte askotan zehar, estatuon independentziaz gero praktikan, naturaltasun osoz ikusi dute egoera hau iparramerikarrek eta

hauen gobernuek; areago, komenigarritzat ere jo dute, giza esku-bideak berentzat bakarrik bailira.

Egia da, maltzurkeria kontzientea baino gehiago egon da ezaxola eta gehiagotasun-konplexua. Baina egia da, halaber, iparraldeko inperialismoak etengabe lagundu duela *statu quo*-a bere zerbitzuko jendeen bitartekotasunez —kasurik nabarmenena, Ipar Amerikak diktadura somozistari eskainitako laguntza da—, eta ez direla batere arduratu erabilitako metodo errepresiboez edo demokrazia iparramerikararentzat muga gaindiezinak direnen biolazio etengabeaz. Errebindikazio sozialeko edo soil politikozko edozein mugimendu, zapaldu egiten zuten herri bakoitzean interes oligarkikoak ordezkatzeko zituztenek, horretarako Estatu Batuen laguntza zutelarik beti: hauek, izan ere, “berrea” kontsideratzen bait dute zonaldea, beren segurtasunaz arduratzeko unean, baina “inorena”, jasaten dituen gaitzak neurtzerakoan.

Bistan dago, independentziatik 150 urte baino gehiagotan, kapitalismo kreolarrak eta inperialismo amerikarrak lortu dutena: demokrazia formalaren itxurak, militarismoa nabari eta beharrezkoa dutenak, baldin indarrez eta indarrarekin eutsiko badiete gobernatzen duten erregimenei: superbizitzeko adina ozta-ozta duten gehiengo herritarrei bizkarra emanez baino haien bizkarretik gobernatzen dutenei. Zifrak hor daude, eta ez daukate komenigarriena iruditzen zaiena egiteko inoiz izan ez dituzten traben aitzakiak jartzerik. Ezin nabarmenagoa izan da Ertamerikan ideologia kapitalista horren porrota, eta horri dagokion praktikarena.

Mobilizazio iraultzailea

Koloniaren garaietatik pilatu den injustizia estruktural honek ekarri du, Ertamerikako Merkatu Batuaren lehen arrakasten alditxo llaburraren ondoren, gero eta indar handiagoa hartuz joatea askapen-mugimendu iraultzaileak 60. urteen azkenetan. Baldintza objektiboak emanak zeuden: gero eta sostengaezinagoa gertatzen zen miseria eta, noski, gero eta jasangaitzagoa, bere egoera hobea ezkutatu ordez harro agertzen zuen gutxiengoaren bonbonkeria eta pribilegioekin konparatzean.

Asmoa zuzena zen alderdi guztietatik, opresioa eta errepresioa desegitea zuenez helburu. Baina, gainera, eta aski berezia da hau Ertamerikaren kasuan, fede handia eta konfidantza sendoa zeuden sortuak pobreenen, herri zapalduenaren posibilitate iraultzaileetan.

Intuizio jeneral hau, doktrina marxistaz jantzi zen batzutan, pobreen horiek balira bezala proletariak; edo, zabalkiago, langile/nekazari aliantza bat inposatu nahi zen teoria marxista-leninistatik. Baina intuizioa doktrinaren aurrekoa zen, eta errealitatearen konplexutasunak gaintitu egin zuen doktrinarismo marxistaren eskematismoa. Egoeraren jasanezinaren kontzientzia, egoera aldatu beharrarena eta aldaketan opresioaren lehen pairatzaileei zegokien lekuaren kontzientzia, ez zen prediku marxistaren ondorio bakarrik: Medellín-en irakaspenak —eta, hauekin, pobreen egitekoa historian— asumituak zituen mezu kristauaren ondorio ere izan zen. Egitura injustuak aldatzeko beharrezkotzat ematen zen iraultza posible ikusi, batez ere erakunde herritar iraultzaileek ikusi zuten.

Legamia kristau-biblikoa

Ez dago hemen lekurik, erakunde hauen izaera eta sorrera eztabaidatzeko (Romero eta Rivera App.ek gutun pastoral ausart eta zorrotza zuzendu zien 1978an). Haien eraketa marxistak eta are formulazio ideologiko eta propagandistiko kolore marxista-leninista bizikoek ez dute mugimenduaren aberastasun osoaren berri ematen, ez Nikaraguaren kasuan, ez Guatemala eta Salvador-entan, zeren hiru herrietan, modu eta neurri desberdinetan bada ere, presentzia indartsua bait du fede kristauak, batez ere oinarriko militanteetan, baina baita zuzendarietan ere noizean behin: hauekako franko, askapen-teologiaren ikuspegi gutxi-asko esplizitutik oinarriko komunitateetan egindako Bibliaren berrirakurketatik abiatu zen.

Batzuen eta besteen funtsezko puntua, zapalkuntza desegin beharra zen eta eginkizun hau batez ere zapalkuntzaren pairatzaileen esku jartzea, teologikoki “pobreen hautu hobespenezkoa” deitu dena politikara ere aplikatuz.

Marxismoa: antikapitalismoa

Honetan datza “berritasun ertamerikarra” izango denaren abiapuntua: hainbat gorabehera zehar, sandinistak gairaipenera eramango zituen honek, eta Salvador eta Guatemalako iraultzaileak, mugimendu ikaragarri indartsuak sortzera.

Konfrontu bat gertatu da hortik, kapitalismoak Ertamerikan duen konkrezio historikoaren eta antikapitalismo/antiinperialis-

moen artean. Inoiz edo behin marxismora edo komunismora (sozialismora) jo bada, antikapitalista izateagatik jo da; eta antikapitalista zen bat, kapitalismoa zelako gehiengo herritarren zapalkuntzaren konkrezio historikoa. Bat ez da orduan antikapitalista, lehendik marxista zelako; baizik, batzutan marxismora iristen da, ez daukalako eskura Ertamerikako kapitalismoa eta inperialismoa borrokatzeko beste modurik. Praxi iraultzailea determinatzen duena, ez da ortodoxia politiko ideologikoa; aitzitik, praxi iraultzailea da, ordenu kapitalistaren aurkari nagusi bezala agertzen diren doktrinan eta erakundeetan bilatzen duena justifikazio teorikoa.

Antiinperialismoa ala herriaren protagonismoa?

Funtsean, askapen-borrokak dira: nekazariak parte hartuko dute gehien, baina baita ikasle eta langileek ere eta, Guatemalako kasuan, indigenek. Praktikak, honela, gainditu egiten du formula-zio teorikoa: iraultzaren lehen subjektua profetalgoan ikusten duen edo alderdia ezinbesteko abangoardiatzat daukan formulazio teorikoa.

Alderdiaren ideia erakunde herritarren ideiaz ordezkatzeara, posibilitatez bete dago printzipioz, ohikeria doktrinarioak atera ez baditu ere ordezkapen horrek barruan daramatzen ahalbide guztiak. Benetako arriskua seinalatzen du Romero App.aren oharpenak, erakundea ez absolutizatzeaz eta herri errearen lekuan ordezkaturiko duen erakunde bat ez jartzeaz: sandinismoan bertan ere erabat lortzerik egon ez den ideala adierazten du.

Iraultza hau, armen hizkuntzan planteatu beharra egon zen, biolentziaren hizkuntzan. Apezpiku nikaraguarrek onartu egin zuten, erregimen somozistaren injustizi eta zapalkuntz egoerak permititzen eta are eskatzen zuela asaldakuntza armatua. Gauza bera pentsatu zuten Salvador eta Guatemalako elizaren parte zabalak, bere egoera nikaraguarrek bizi izandakoa baino oraindik dramatikagoa zela ikusiz.

Ezin esan daiteke, haatik, hasieran-biolentzia zenik. Litekeena da, analisiak agertu izana iraultzaileei indarrez bakarrik aldatu ahalko zutela konplutuki azkar aldatu beharrekoa. Armatan altxatako berriaren teoria zen. Baina, historikoki, bi salbuespen egin behar dira: lehen biolentzia, desordenu ezarriarena zela, gosez edo/eta zapalkuntzaz heriotzara zeramana; eta lehenik erabili zena, herri antolatua eta mobilizatuaren biolentzia ez-armatua izan

zela. Salvador-en kasua da hau bereziki, masa-erakundeen hazkuntza koantitatibo eta koalitatibo benetan harrigarri batekin. Erresistentzia aktibo ez-armatu honen bidea indarrez erreprimitu zenean bakarrik —aitortuz, hori bai, terrorismo onartezinezko kasu ez gutxi eman zirela— jo zen borroka armatua elementu estrategiko bihurtzera; baina borroka armatu hau ez zen eite terrorista-koa izan, eite gerrilerokoa baizik: Nikaragua, Guatemala eta Salvador-ko kasuetan, gerra zibilera eramango zuen borroka izan zen, benetako armadak jarri zituen aurrez-aurre.

Liskarraren internazionalizazioa

Gisa honetako egoerak, jakina, ezin utz zitzakeen axolagabe potentzia handiak. Liskar ertamerikarra, hasieran eta funtsean, zapalduen liskarra bait da zapaltzaileen kontra, pobreena aberatsen kontra, hegoaldearena iparraldearen kontra, nahiz eta zapaltzaileek, aberatsek eta iparraldeak abiarazi duten biolentzia; gero, ordea, ekialde/mendebaldeen arteko interes-liskar ere bihurtu da. Bigarren liskar hau, mundu-ikuspegitik garrantzitsu eta nagusia izan badaiteke ere, ez da halako, ezta orain bertan ere, ikuspegi hertsiki ertamerikarretik. Eta ekialde/mendebaldeen ikuspegitik beretik ere, argi dago liskarra askoz gehiago internazionalizatzen dutela Estatu Batuek Soviet Batasunak baino.

Argia den bezala SESBen presentzia Kuban, argia da USAREN presentzia Salvador, Honduras eta Guatemalan, eta baita Costa Rica eta Panaman ere. Eta argia ez den bezala USAREN presentzia Kuban edo Nikaraguan, ez da argia SESBen presentzia ez Salvador-en, ez Guatemalan, ez Hondurasen. Estatu Batuen presentzia hori prebentziozkoa da benetan, ez erantzutezkoa: ez dio ez dagoen edo apenas dagoen presentzia atzerritar bati erantzuten, baizik presente egoten saiatzen da, USArekin sinpatizatzen ez duen beste ezein indar inguru hauetan sustraitu ez dadin.

Gehiago ere esan behar da: Estatu Batuek ez dute eskubidez legokiekkeen segurtasuna bilatzen hemen, delako segurtasuna ez bait dago arriskutan. Bilatzen dutena, hegemonia inperialista da; bestela esan: bere segurtasun justua zaintzeko, ez du menperakuntza absolutuaz beste biderik onartzen, nazioen subiranotasuna edo herrien autodeterminazioarekiko errespeturik batere gabe.

Gauza bera gertatzen da Soviet Batasunarekin, honen eragin-guneetan. Baina argumentu honek ez du balio ertamerikarrentzat: Batzuren gaitzak ez bait du besteek egiten dutena justifikatzen,

eta, gure kasuan, bete-betea interbenitzen duena ez bait da Soviet Batasuna, baizik askoz gehiago Estatu Batuak.

Gehiengo herritarren protagonismoa

Askapen-borrokak, hortakoz, ez dira lehenik inperioen aurka-ko borroka. Orogen gainetik, gutxi batzuk askoren aurka egiten duten injustiziaren eta dominazioaren kontrako borroka dira; gehiengo askatasuna oztopatzen duten era guztietako egituren kontrako borroka; nazionalismoa eta subiranotasuna azken helburu ez baizik baldintza dituen gizarte zuzenago baten aldeko borroka dira. Kontua, gehiengo herritarrek bere proiektu politikoa sortu eta garatu ahal izatea da, prozesu historikoaren lehen subjektu izanik, jadanik borroka iraultzaileen lehen subjektu diren bezala.

Borroka honetan ez dago erabat argi lortu nahi denaren profil konkretua; are gutxiago, horretarako tresna beharrezkoen multzoa: argiago ageri da nahi ez dena, nahi dena baino, nahi eta nahi ez direnok edukin konkretuetara biltzen hastean. Horregatik josten da inoiz, presaka, eredu eginen bila: ez bait dago astirik asmatzen ibiltzeko, ezta posibilitate erreal askorik, horien artean aukurak egiteko.

Ereduzkoa da honetan Nikaraguaren kasua: baldintza errealek gero eta posibilitate urriagoetara daramate prozesua, egiten dioten presioagatik batez ere: sandinismoak totalitarismo marxista ezarri nahi duelako aitzakiarekin, eragotzi egiten zaio, itolarri ekonomikoaren eta eraso armatuaren bidez, bere proiektu berea taxutzea eta bere bidetik aurrera egitea.

Subiranotasun nazionala, autodeterminaziorako

Horrez gain, herri bakoitzaren autodeterminazioaren eta subiranotasun osoagoaren bila ari da askapen-borroka. Arazoa ez da honez gero berez hala den inperialismotik askatzea, herriok independenteak bait dira formalki, USA baino ez askoz geroztik. Zer egin behar den eta zer ez erabakitzeko, subiranotasun nazionalak zapaltzen dituen inperialismotik askatzea da, areago. Estatu Batuek bere interesentzat egokiena den demokrazi eredu ezarri nahi dute, aztertzen hasi ere gabe, ea maila ekonomiko beldurgarriro apalagoa duten herrien interesentzat egokia den.

Ez da horrenbestez beste dominazio-barrutian jausi nahi: honek irudikatzen dituen balio, sineste eta bizitz sistemak ere ez bait zaizkio ongi egokitzen herri ertamerikarren idiosinkrasiari.

Eredu nikaraguarra, eredu ezarrien aurrez-aurre

Azken buruan, gizarte berri bat eraiki nahi da, kapitalismo historikoki ezagunaren eta sozialismo historikoki egikarituaren eskematik at. Eginkizun zaila, inondik ere: une historiko honetan ez dirudi beste alternatibarik egon daitekeenik, bi sistemek premia historiko berari erantzuten diotenez eta garapen-indarrek ez bide dutenez posibilitatzen egindako bideak besterik. Irtenbide posible bakarra, antza, sistemetako batetik zein bestetik abiatu eboluzio kreatzailea da.

Ikuspuntu honetatik, sistema sozialista eraberritzeko saio serio bat ikus daiteke Nikaraguako eremuan. Ondoko bereizgarriokin karakteriza liteke berrikuntz saio hori:

1) Gehiago herritarrak jartzea lehen subjektu politikotzat, bai herriak sortzen dituen onura eta ondasunak jasotzerakoan, bai prozesua kreatiboki erabakitzerakoan.

2) Egitura zapaltzaileak garaituko dituen, baina beste opresio-modutan jausiko ez den liberazio osoari ekitela.

3) Arretarik behinena premia oinarrizkoetan jartzea, horiek asebate arte ez bait dago askatasunaz hitz egiten hasterik.

4) Jabego pribatua eta gehiago edukitzean ez, baizik solidaritatean eta norberaren gizatasunaren garapenean oinarritzen diren balio berriak sortu eta asimilatzea.

5) Garapen pertsonal eta taldekoaren modu desberdinak errespetatuko dituen pluralismo politiko, kultural eta erlijiosoan onartzea, inposizio totalitarioaren era guztiak errefusatu.

6) Interes jeneralei lehentasuna ematea interes partikularren gainetik, bereziki elite ahaltsuenen interesen gainetik.

7) Subiranotasun nazionala eta herrien autodeterminazioa: horien formatuak bat, hauteskunde-prozesuak dira, baina ez bakarra, ezta, praktikan, partehartzerik handienekoa ere.

8) Ehomia mistoa, aurreko guztiaren isladapen bezala: inizatiba partikularrak probetxatuko dituen, baina gehien dutenei konkurrentzi abantailarik eskaini edo ezarriko ez diena.

9) Kontzientzi, adierazpen-, antolamendu- eta mugikortasun-askatasunetiko errespetua: guztien ondare, baina batez ere haietarako helmen askoz zailagoa duten gehiengo herritarren ondare izan behar duten askatasun oinarrizko bezala.

10) Munduan gerta daitezen askapen-prozesu benetakoko guztiak laguntzeko ardura, bereziki eremu ertamerikarrean gerta daitezzenak.

11) Humanismo berria eta zibilizazio berria sortzea, idealtzat gehiengo herritarren onurarik handiena jarriko duen praxiaren ondorio bezala, kontu eginik zein egoeratan aurkitzen den gaur gizadiaren parterik handiena, orain arteko humanismo eta zibilizazioaren ondorioz.

Besterik litzateke galdetzea, ea sandinismoaren praktikak osoki egikaritzen dituen erizpide politikook. Ezetz erantzun beharra dago. Eta bi arrazoi nagusigatik: lehena eta grabeena da, munduko inperiorik azkarrenak setiatua daukala, eta ez diola uzten bere energiak berak nahiko lukeen norabidean erabiltzen; eta bigarrena da, sandinismoak medio hain garrantzitsutzat dauzkala praktikan partidu eta abangoardia bezala kontsolidatzea eta estatu-boterea atxekitzea, non helburu bilakatu bait zaizkio, gehiengo herritarrentzat lortu nahi lituzkeen balioak horien menpe jarritz. Batzutan, bigarren arrazoiaren justifikaziotzat hartzen da lehena; eta bi arrazoion elkarketak, lortu nahi omen diren balioak ahantzi ezezik eraso egiten dituzten praktikak ekarri ditu.

Salvador-en kasua

Salvador-en egoerak, beste terminotan planteatzen du arazoa, posibilitateak ere bestelakoak bait dira. Nikaraguan, agintean daude iraultzaileak; Salvador-en, aldiz, mendietan daude eta ez dute militarri irabazteko posibilitate handirik, ez epe laburrean ez ertainean, interbentzio iparramerikar gero eta eskergea eta larriagoa dela eta.

Egoera honek berehala planteatzen du problema: azkengabeki jarraitu behar da gerra, jarraitasun honek etsaiaren hondamena ekarriko duelako itxaropenean, ala eten egin behar da, baldin gehiengo herritarrek bere eskubideen alde baliabide ez-biolentoz edo, gutxienez, ez-armatuz borrokatzeko baldintza nahikoak lortzen badira? Erantzun teorikoa ez dateke zaila: gehiengo herritarren premiei dagokien ordenu politikoa ezartzeko bidea eskainiko lukeen garaipen militarra posible ez denean, borroka armatuari

atxekitzea ezin izan daiteke etapa behin-behinekoa baizik: negoziaketaren bidez, erakunde herritarren presentzia seguru eta eraginkorra borroka politikoan erraztuko lukeen etapa. Ez dago hemen erantzun honen nabardura frogatzaileak azaldu beharrik: fronteez berek eskaini bait dute negoziaketaren bidea.

Kasu honetan, sistema kapitalista aldatzeko traturra iritsiko dira onenean ere, eta ez, Nikaraguan bezala, sistema sozialista berregitera. Honek ez du esan nahi, hala ere, sistema kapitalistaren transformazioaren bidetik, eta baldintzak egokiak badira, sistema berri ez-kapitalista bat sortzerik ez dagoenik, praxi historikoak bakarrik zehaztuko liokeen profileko sistema berri bat. Orain negoziatzen dena, ez da nahi litzatekeen estatu ideala, baizik gehiago herritarrek bere askapen-prozesuari aurrera eragiteko bide justua. Negoziaketa oso zaila: kontrakoak bait dira interesak, bai herriko indar sozialetan, bai atzerrikoetan.

Berezitasun ongi mugatuak izan behar ditu prozesu honek:

1) Gehiago herritarrek antolatzerik izan dezatela, dagokien eta benetan duten indarra eraginkorra izan dadin herriaren ibilbidean, azken urteotan erakutsi duten bezala.

2) Horretarako, erretira dadila Salvadortik interbentzio atzeritar oro, batez ere interbentzio militarra.

3) Giza eskubideen errespetua berma dadila, batez ere bizirako, askatasunerako eta iharduera politikorako eskubidea, lehen epe honetan lortu nahi dena salvadortar gehienen berraktibazio politikoa denez, hauteskun-prozesuetako iharduera noizbehinkako eta minimoa baino areago.

4) Neurrigabekeria politikorik egongo ez delako berme ziur eta segurua, bereziki armadak partean artean negoziatua errespetatuko duelakoa.

5) Liskar-puntuak ebatziko dituen botere judizial onestu eta erabat errespetatua.

6) Biolentzia armatu edo hondatzaile mota oro ezabatzea, ez bakarrik terrorismo-mota oro.

Negoziaketa-prozesu hau burutuko balitz, liskar armatua bukatzeko erarik razional eta justuena aurkitzeaz gain, Salvador-en premiei irtenbide originala emateko aukera berria izango genuke. Mugimendu iraultzaileen presentziak behartu egin du USA bera, oligarkia Salvador-en indarra galduz joatea onartzera, oraingoz

maila apalean bada ere, eta aldaketa sakonik ekar dezakeen erreforma-sail bat ametitzera. Mugimendu iraultzaileen lorpena da hau: horien mehatxurik gabe, ez zatekeen posible izango ezta kristau-demokrazia ere, iraultzaileen proposamen erradikalagoaren alternatiba erreformista bezala eskainitakoa.

Baina hau ez dela aski frogatzen dute oraindik ere ematen diren giza eskubideen bortxaketek (indar militarrek edo paramilitarrek erandako 2.000 baino gehiago) eta eskuin mutur ekonomiko, politiko eta militarrek botere osoa berreskuratzeko posibilitateak, presio iparramerikarrak oraingoz eragozten badu ere. Oreak ezegonkorra da oraindik: gehiengo herritarrek eta erakunde herritarretako ordezkariak benetako boterean zinez parte hartuko dutenean bakarrik egingo du honek aurrera.

Honek ez du esan nahi fronte demokratiko eta iraultzaileko erakunde herritarrek absolutizatu behar direnik, herri-ordezkaritza modu absolutu edo hegemonikoan bereganatzen dutenok. Gertakari askok eragin dute erakunde politiko-militarrak populazioaren parte handi batetik urruntzea, honek urrutiko eta are arriskuatsuzat edukitzeraino urruntzea: bost urteotako errepresio sistematikoak (FMLN-FDRkoetan nahiz fronteotako sinpatizatzaileetan 50.000 asesinato baino gehiago egin dituenak), fronteek ezarritako masa-iharduera politikoaren urritzeak (borroka armatuaren edo atzerriko propaganda politikoaren faboretan), milioi-erdi salvadortar baino gehiago erbesteratzeak, iraultzaren etsaiek sistematikoki egiten duten propaganda politikoak, etab.

Atzerriko finantz laguntzak bakarrik arintzen duen krisi ekonomiko ikaragarriaren ondorioz, eta gerrarekiko nekaduraren ondorioz, salvadortar asko ez dira proposamen iraultzaileekin identifikatzen, oraingoz bederen: bere seme edo ahaideak gerran hiltzen ikusi dituzte, energia elektriko eta garraioetako sabotaiak egunero sumatzen dituzte... Zentzu honetan, ez da ahaztea komeni, erabakiorra ez bada ere inportantea den datu hau: ehundaka mila bozemailek eskuin muturrari ematen diotela botua eta beste ehundaka milak kristau-demokraziari.

Erakunde herritarrek ideal iraultzailea dute, salvadortar askoren interes objektiboak eta are itxaropenak ordezkatzeko dituzte; baina ez daukate zertan ordeztu herritarren borondatea, beren buruak abangoardiatzat dauzkatenek gaur gaurkoz osorik isolatzen ez duten herritarren borondatea. Pluralismo herritarra aitortuz abiatu beharra dago: errespetatzen ez bada, iharduteko modu totalitario eta diktatorialak sortzen bait ditu. Ez du hemen lekurik

proletalgoaren diktadurak, ez bait dago proletalgo masiborik eta gizarte berria ez bait da diktaduraren bidetik eraiki behar.

Ertamerika: munduari proposamena

Superpotentziak ernai jarri dituen eta borondate oneko hainbat gizaki ilusioz bete dituen berritasuna eskaini diote munduari Nikaraguak, Salvador-ek eta, neurri apalagoan, Guatemalak.

Nolanahi ere den, batera hartzen badira Nikaraguako eta Salvador-ko kasuak, borroka desberdinak ikusiko ditugu inperialismo kapitalistaren eta beren askatasunaren bila dabiltzan herrien artean. Nikaraguan, Reagan-ek bere pisu pertsonal eta, batez ere, erretoriko osoa jarri du iraultza nikaraguarra zapaltzeko; baina honek aurre egin dio eta ez du onartu hark proposatzen dion demokrazia. Salvador-en, administrazio iparramerikarrak ahalegin handiagoa egiten du oraindik iraultzaileak zapaltzen, eta, hala, Salvador-ko gobernuak FMLNren kontrako borrokan sendotzeko emango du aurten Latin Amerikarentzako laguntza osoaren ia % 30; gobernuak, bere aldetik, aurrekontu nazionalaren % 40 gerrari eta armadari eskaintzen dio, honenbestez mugimendu iraultzaileari atzera eragin gabe, ordea.

Sandinistek jasaten duten presioa ez da alderatzekoa ere FMLNko borrokarietxek jasaten dutenarekin; hauek, adierazpen guztiak kontra dituzten arren, arrisku bat dira oraindik, eta, bere ihardunbiderako, Salvador aukeratzera behartzen dute Reagan administrazioa, beste jokaleku latin amerikarren gainetik. Guzti horretan ikusten da ez bakarrik herri subiranoen barne-arazoetan lotsagabeki interbenitzea, baizik gizarte iparramerikarrak berezko omen dituen printzipio demokratikoak etengabeki ukatzea.

Nikaraguaren kasuan, gezurra zioen behin eta berriro Reagan administrazioak, esatean, berak kontrei emandako laguntza Nikaraguaren interbentzioa eragozteko zela Salvador-en. Gerora ikusi eta aitortu deneg, Estatu Batuek nahi zutena, Nikaraguaren barne-arazoetan interbenitzea zen; are gehiago: terrorismo-forma guztiak faboratu ditu, Libiari eta beste herriei egin dizkien mehatxu eta gaitzespenak ahantziz, terrorismoaren sustatzaile bezala; Den Haag-en eko Epaitegia ere baztertu egin du, bere indarra jarriz legearen gainetik; azken batean, planteamendu demokratiko iparra-

merikarraren azpiko gezurra frogatu du, interes nazionaltzat jozten direnak tartean sartzean agertzen den gezurra.

Gauza bera esan daiteke Salvador-i dagokionez: toleratu, zuri-tu eta are sustatu egin zuen herri honen historiako aldi terrorista beltzena: estatua, USAren laguntzarekin, hiltzeko aparailu bilakatu zen, imagina daitekeen beldurgarriena. Oraindik ere giza eskubideen bortxaketak arintzen eta barkatzen saiatzen da, bere sinesgarritasuna ez galtzearren Salvador-ko gerra aurrera eramateko baliabide ekonomikoak eskatu behar dituenerako; horrela, gerrari egozten zaizkio giza eskubideen aurkako ekintzak.

Ez dugu honenbestez esan nahi, sandinismoak eta gerrila salvadortarrak giza eskubideak bortxatzen ez dituztenik, edo kontraesanik ez dagoenik lortu nahi dela esaten denaren eta egunero egiten denaren artean. Baina, lehenik, honek ez luke aurrekoa justifikatuko: askatasunaren, demokraziaren eta giza eskubideen jagoleek egina. Eta, bigarren, ez dago alderatzerik, ez koantitatibo ez koalitatiboki, sandinistek eta gerrilari salvadortarrek egina eta kontra-koek egina; gutxiago oraindik, kontu egiten bada, haiek aitortu egiten dituztela inoiz bere gehiegikeriak edo justifikatu egiten dituztela, itzulpide gezurrezkotan ibili gabe.

Gizakia ulertzeko edo harreman sozialak sustatzeko era berrien zeinu dira, adibidez, herio-zigorra abolitzea, iraultza sandinista garaile irten bezain laster; lehen kanpaina nazionala, herri osoa alfabetatzeko izatea, edo FMLN-FDRren eskaintza, irtenbiderik arrazionalenak elkarrizketan eta negoziaketan bilatzeaz, ez gutxi batzuentzat, baizik gehiago herritarrentzat. Asko dago egiteko, jakina; asko dago aldatzeko eta zuzentzeko, asko dago zertaz damutu. Horietako ezerk ez du iluntzen, ordea, projektua- ren idealismoa eta eite sakonki berritzailea, zibilizazio mendebaldarraren klitxe errepikatuen buruz-buru, hots: gutxi batzuren hazkuntza bizkorraren ondoan, ehundaka milioi pobreren, lurreko biztanleen parterik handienaren, ugaltzen sinestezin eta konparaezina ametitu duen zibilizazioaren aldean hark dakarren berritasuna. Gero eta pobre gehiago dago munduan, eta aberatsak baino askoz gehiago ugaltzen dira; gero eta gose gehiago da, gero eta langabe gehiago, gero eta analfabeto gehiago, etab. Gizadiaren historian ez da inoiz hainbeste egon, baina bihar gehiago izango dira oraindik.

Lurreko herri ahaltzuek, kapitalista nahiz sozialistek, batera babesten duten giza historiaren tragedia honen aurrean, aparteko eredu gertatzen da Ertamerikako herri txikion ahalegina. Kuraia

ikaragarritz agerturiko eredutasun hauxe dateke mundua iratzarri eta Ertamerikari begira jarri duena: mundu honetako ahaltzuek, gauza berez oso onez, baina egoera jasanezinetara daramaten gauzez, erabaki duten zibilizazioaren gezurra agerian jarri bait da hemengo lur eta borroketan. Hor dagoke Ertamerikako herrien erreberiarren esanahi historikoa. Munduko pobreen erreberiarren aurre rapena da: behin berriro domestikatu ahal izango den erreberia, baina gure munduaren gain datorren apokalipsia aurreratzen duen ahots profetiko dena.

Mugimendu iraultzaileen orain-geroak

Izango al dute, hortakoz, garaile irteterik Ertamerikako mugimendu iraultzaileek? Galdera honi erantzuteko, balioen plano eta errealtateen plano bereizi behar dira.

Balio proposatuak

Balioen eta idealen planoari dagokionez, neurriren batean behintzat esan daiteke, Ertamerikako mugimendu iraultzaileek emaitza garrantzitsuak lortu dituztela, dagoeneko, erabat garaitu ez badute ere.

Lehen emaitza, mundua ernai jartzea izan da: ez bakarrik herri ertamerikarrek, eta hauekin batera munduko herri gehienek, jasaten duten injustizia eramanezinari buruz; ernai jarri dute mundua, benetako askatapen-prozesuen premiari buruz ere, horiek gabe herri indartsuek eragindako garapena ez bait da iruzurra besterik, gauzek lehenean jarraitu ahal izateko eta kapitalismo eta inperialismo desberdinen makineriak hobeto funtzionatu ahal izateko.

Bigarren emaitza, historiako aginpiderik handienari erakustea izan da, pobreen erreberia egiazko iraultza herritar bihur daitekeela: kontrako indar eskergak garaitu ez bada ere, balaztatzeko gauza den iraultza.

Hirugarren, zibilizazioa berregin beharra dagoela erakutsi du: orain arte aberatsek eta aberatsentzat egin izan dute gehienbat, eta batez ere pobreek eta pobreentzat egin behar dutela erakutsi du,

hauek bait dira gizadiaren zatirik handi-handiena, hots, gizadiaren zinezko ordezkariak.

Laugarren emaitza, itxaropen-uholde bat sortzea izan da: gaur egun nekatua dagoen eta gainbehera datorren prozesu historikoa berrabiarazi du itxaropen honek; super-gizonaren ideia zaharkituaren lekuan, super-herriaren ideia nabarmenki faltsua eskaini nahi dizkigute gaurko gidariek, beren nekea eta dekadentzia zuritze-ko; egoera honen aurrez-aurre, bere indar sortzailea oraindik gehiengoaren interesen alde jarri ez duen gizadiaren parte horretan erne da itxaropen hau.

Bostgarren, errealitate naturalen berraurkikundea dago; mugimendu ekologistekin zerikusirik baduen arren, zentzu berri originala ere badu: izadiko aberastasun handiekiko kontaktu zuzen eta xumea adierazten du, haietaz gozatzeko sofistikaziorik behar ez duen kontaktua; pixka bat antolatuz gero, guztien eskuera bait daude aberastasun horiek, pribatuki jabetzen ibili gabe.

Seigarren, sakrifizioaren ideia berreskuratzea izan da, besteek bizi hobe eta oparoagoa izan dezaten, bere bizia ere ematen duen solidaritatea eta idealismoa berreskuratzea.

Zazpigarren emaitza, gizartearen antolamendu politikoa birkontsideratu beharra da, hots: partidu politikoen epe burgesa gainditu beharra. Baina ez partidu bakarreko sistemara jotzeko, honen azken oinarrietako bat boterean irautea bait da, baizik gizarte partehartzaile bat eratzeko: helburutzat boterea ez baino interes herritarrak zaintzea duten erakunde herritarren bitartez, mekanismo estataleki mekanismo sozialak nagusituko zaizkien gizartea. "Botere herritar" kategoriarekin formulatu izan da hau, nahiz eta oraindik ez den aurkitu modu efektiborik hori autonomoki gauzatzeko eta, une berean, arazo sozial ororen eite instituzionala bazter uzten duten anarkismotan erori gabe gauzatzeko.

Balioen planoko lorpen hauei gehi dakieke besterik; hauek berak aski dira, ordea, Ertamerikako mugimendu iraultzaileen borroka luzea ez dela alferrikakoa izan ondorioztatzeko. Historia ertamerikarra ez da jadanik lehengoa izango: iraultzaileek dinamismo berriak txertatu bait dituzte, ezin bazter daitezkeen dinamismoak txertatu ere. Borroken iraupenak berak erakusten du, ez dela zerbait noizbehinkakoa; eta 5 edo 10 urte gutxi diren arren herri baten historian, ez dira hain gutxi, baldin urte horietan aldaketa sakonak eman badira antolaera sozialean: hau da gaurko krisi ertamerikarraren kasua.

Lorturiko errealitateak

Ideal irentsien eta balio neurriren batean gauzatuen planotik errealitate enpirikoen planora bagoaz, gauzak pixkaren bat desberdinak dira.

Nikaragua

Iraultza nikaraguarrak ez du bere ideal iraultzaile guztiak praktikara eramaterik izan, eta ez du izango ere, uste izan daitekeenez; eta hori, hainbat arrazoiengatik. Lehen, noski, Reagan administrazioaren oposizio itsua da, ez bait da gauza erabat menpean jartzan ez zaiona denik gutxiena ere errespetatzeko; oposizio horren ondorioz, gobernu sandinistak boterean irauteko egin behar ditu ahaleginik handienak, estatuaren segurtasun-aparatu ikaragarri bat mantenduz eta, Salvador-en bezala, aurrekontu nazionalaren % 40 irentsen duen gerra bati eutsiz. Kontutan har, gainera, Estatu Batuen blokeo ekonomikoa. Baldintza horietan, ez zaio herri bati baliabide handirik geratzen, gehiengo herritarren aldeko hautu hobespenezko efektiboa izango duen gobernu moldatzeko.

Baina bada beste arrazoirik ere; hauetako bat, gobernatzeko zailtasuna bera da, gobernu-funtzioaren errealismo eta pragmatismoak; gure herrion arazoak konpontzen hastean ikusten da asmoen zailtasuna eta nola hainbat gauza egin gabe geratzen den, ez gaiztakeriaz, baizik ezinez. Honela, sandinismoak ez du kafeedo kotoi-langileen soldadak iraultzaileek oposiziotik eskatzen duten mailara jasotzerik izan: merkatuak ez bait du ametitzen. Iraultzak zentzu bat eman diezaieke sakrifizioei, baina ezin ditu sakrifizioak desagertetazi; eta hauek luze dirautenean, ezinegona eta nahigabea sortzen da herri-masetan.

Arrazoen artean dago, halaber, ezein hautu politikok ezin asumi dezakeela nazio osoaren ordezkartza; horregatik, edo boterera iristeko pluralismo aktiboa onartzen da, edo herri askatasunaren maitaleotan erreberia sortzen duten totalitarismo diktatorialetan jausten da. Ez da aski etsaiak antiiraultzaile eta erreakzionario izendatzea: disidentzia hor dago, bai ideal iraultzailea gauzatzeko era onartzen ez delako, bai gobernu-era gutxi-asko totalitarioak onartzen ez direlako. Guzti honen ondorioz, baldintza objektibo hauetara makurtu beharra izan du gobernu sandinistak: ideal iraultzailea neurriren batean urtu egiten badute ere, errealismo historikoaren bidea adierazten bait dute.

Salvador

Bestelakoa da Salvador-ko arazoa. Esana dugu, ez dela probablea iraultzaileen garaipen militarra. Eta probable balitz ere, ez litzuke zailtasunak konponduko: Estatu Batuek Nikaraguaren kontra daramatena baino gerra lotsagabeagoa egingo bait liekete garailei. FMLNren garaipen ez-probableak ez luke gerraren amaiera ekarriko, baizik oraingoa baino gudu gogorragoaren jarrapena, arrazoizko epe batean bukatzeko probabilitaterik gabe. Eta honek zentzuren bat izan dezakeen arren maila makropolitikoan, ez du zentzurik batera herri salvadortarraren gaurko eta biharko premiei begiratuz.

Hori alde batera utzirik, tesirik argiena, zera da: FMLNk ez duela garaipen militarra lortzeko probabilitaterik edo, behintzat, probabilitate hori txikia dela eta kontutan ez hartzekoa, kalkulu politikoa egiterakoan. Gauzak horrela, arrazoizkoa eta txalogarria da inondik ere FMLN-FDRk elkarrizketaren eta negoziaketaren bidea proposatzea, herri salvadortarraren irtenbide bezala. Era berean da arrazoizko eta txalogarri gobernua bide horixe hartzea: FMLNren baiezkorik gabe, ez bait dago herria efektiboki gobernatzerik, ez bait dirudi gerraren gaurko bideak FMLN garaitu edo ahulduko duenik.

FMLN-FDRren proposamenaren arabera, negoziaketa honen ondorioa, onenean eta hainbat faseren buruan, partehartze zabaleko gobernua izango litzateke, hots: aliantza bat, oligarkia eta eskuin muturra (baina ez eskuin moderatua) kanpo emango litzateke eta sektore iraultzaileek botere hegemonikorik edukiko ez laketena.

Gerrak ez balie presio egingo gobernuari eta militarrei, horretara ere ez litzateke iritsiko negoziaketaren bidetik: egonkortasun bat lortuko litzateke, horretan posible izanik FMLN-FDRren presentzia politikoa boterea eskuratzeko, kalearen boterea lehenik eta estatuaren boterea gero. Hori ere ez litzateke gutxi aurreratzea izango: FMLN-FDRko gizon askoren sakrifizio heroikoak botere oligarkikoaren behin betiko disoluzioa ekarriko balu, eta,aldi berean, indar sozial iraultzaileei bere interes maioritarioak demokratikoki ezartzen utziko liekeen irekitasun politikoa ekarriko balu, urrats benetan iraultzailea egingo luke herriaren historiak. Gerra herritar luzea politika herritar luze bilakatuko litzateke orduan: eta hau, baldintza objektiboak emanez gero, gauza izango litzateke iraultza burutan ateratzeko, Salvadorko indar eta interesen konpo-

saketari egokituko litzaioke eta, batez ere, inguruko errealtate geopolitikoari egokituko litzaioke, errealtate hori Nikaraguaren kasutik ikusten den bezala.

Guatemala

Iraultza sandinista, hobeturik, sendotuko balitz, eta, negoziaketaren ondorioz, mugimendu iraultzaile salvadortarraren indarra sendotuko balitz, hainbat gauza aldatuko litzateke Ertamerikan eta, lehenik, Guatemalan: zona osoaren garapen ekonomiko posiblearen eragilea bait da Salvador-ekin batera.

Guatemalak ere trajektoria luzea du iraultzaren bidean. Ulico diktadorea 1944ean erori ondoren, ia 10 urteko prozesu demokratikoa eman zen Guatemalan, Arévalo-rekin eta Arbenz-ekin: bere asmoak gauzaterik izan balu, aurrerapen erabakiorra izango zatekeen Ertamerika osoarentzat. Baina Estatu Batuek ez zuten prozesu hori errespetatu, ezta demokratikoki aukeratutako Arbenz-en zilegitasuna ere; eta herria errepresio zinez basatizko tragediara eraman zuen altxamendu militar eskuindarra jarri zuten agintean.

Bide politikoa moztua zegoenez, gerrilen mugimendua sortzen da 1962an eta gure egunok arte iraungo du, bere gorabeherekin: URNGk (Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca) koordinatzen du gaur borroka iraultzaile osoa, baina barruko lau erakunde iraultzaileak desegin gabe. Gerrila honen aurrez-aurre, biolentzia instituzionalizatua dago, eta armada oso egituratua; zaila da, horregatik, hauen borroka, nahiz eta laguntza militar iparramerikarra handia ez izan.

Zailagotu egiten du horrek elkarrizketa/negoziaketa eskatu eta eman ahal izatea; baina gerta daiteke, Nikaraguako eta Salvador-ko aurrerapen politikoak hura posible egitea, batez ere kristau-demokraziak irabaziko balitu hurrengo hauteskundeak.

Honduras

Guzti horrek, bere aldetik, Honduras-en eragingo luke. Bere haragitan egiaztatu du honek, Estatu Batuen interesa ez dela Honduras-en garapen ekonomiko eta soziala, baizik lurralde hau militarki segurtatzea Estatu Batuen alde eta prozesu iraultzaileen kontra; eta ez horien kontra bakarrik, baita subiranotasun nazionala eta Estatu Batuekiko independentzia bere politikaren oinarritzko puntutzat aitortuko litzuzkeen edozein prozesu progresistaren kontra ere.

Ertamerikaren batasuna

Horrela, berriro ere batera planteatuko litzateke Ertamerikaren irtenbide ertamerikarraren posibilitatea, Kissinger txosteneko irtenbide iparramerikarraren lekuan. Irtenbide ertamerikar honi esker, Ertamerikaren batasun-moduren bat sendotuko litzateke. Batasun hori gabe, area osoak ez bait du irtenbide ekonomiko onargarririk, eta Salvador bezalako herri txikiak ez bait dute inolako irtenbiderik epe ertainera.

Gaur gaurkoz ez da posible batasun hori: lehenik, Nikaraguaren kontrako presio iparramerikarratik, herri sateliteak (bereziki Salvador, Honduras eta Costa Rica) iparramerikarren agindupean jartzen dituenegatik. Ez da posible, bigarren, prozesu eta erregimenak sinkronizatu gabe daudelako.

Baina Nikaraguaren planteamendu berriak, Salvadorkoaren eta, ondorioz, Guatemalakoaren konponketak Ertamerikaren batasun-prozesu berri bat bultzatzen dezakete eta USArekiko independentziaren prozesu berri bat: ez derrigor honen kontra jartzeko, baizik herri ertamerikarrei hobeto xeago bizitzeko aukera eskainiko lieketen proiektu historikoak gauzatuz joan ahal izateko. Azken finean, hau litzateke segurtasun iparramerikarraren sostengurik onena.

Contadora: itzaropenak eta itzalak

Testuinguru honetan, zerbait espero daiteke Contadora-rena: areako arazoaren irtenbide latin amerikarra baita, ez iparramerikarra. Baina honexegatik ez du gogoko Reagan administraziok: taldearen objektiboak onartu baditu ere, ez ditu neurri proposatuak onartzen, hain zuzen neurriok auzitan jartzen dutelako Estatu Batuen interbentzionismoa, eta hau da Reagan eta bereek area ertamerikarri dagokion kanpo-politika ulertzeko modu bakarra. Aski izan zen Nikaraguak Contadora-ren Akta berrikusia onartzea, Estatu Batuek eta hauen peoi ertamerikarrek errefusatzeko, behin berriro erakutsiz zein dagoen zinetan interesatua interbentzionismo atzeritarrak mantentzen gure arean. Deus gutxi balio du Contadora-ko taldea (Kolombia, Venezuela, Mexiko eta Panama) herri demokratetako, marxista ez baizik kapitalistetako, talde izateak, eta horiengandik ezin espero izateak, erregimen marxistak ezarri nahiko litzuketen mugimendu iraultzaileen laguntzarik. Nahikoa da taldeak Pentagonoari eta Estatu-Departamentuari gauza guztietan ez amore ematea, jadanik fidagarri ez izateko.

Contadora-ren Aktak neurri hain onargarriak zeuzkan interbentzio atzerritarrez, non Estatu Batuek ez bait zioten objektiorik jarri hasiera batean eta, gutxiago, herri ertamerikarrek. Bazirudien, neurri horiekin gehien sufritu behar zuena Nikaragua zela, kubatarrek militarri interbenitua egotea salatzen bait zioten, eta, mugimendu iraultzaileak lagunduz, inguruko herrien kontra interbenitzeko prest egotea. Esan dugunez, aski izan zen Nikaraguak akordioak onartzea, bere kontrakotzat askotan kritikatu ondoren, besteek ez onartzeko.

Hitzarmen asko eskaintzen ditu Contadora-k: erregioko disentsioaz, konfidantza sustatzeaz, adiskidetze nazionalaz (hauteskunde-prozesu eta besterekin), giza eskubideez; segurtasun-arazoetan eskaintzen dituen hitzarmenak maniobra militarrez eta, batez ere, armatuez dira, zerok proposatuz: armamentismoa gerraraztea, atzerriko base eta eskola militarrik ez onartzea, aholkulari militarrek baztertuz joatea, erregio barruko eta kanpoko arma-trafikoak desegitea, indar irregularrak eta sabotaiak inola ere ez sostengatzea. Halaber, biolentziarako eta gerrarako narritamendu oro baztertzea proposatzen da eta, positiboki, kolaborazio-modu guztiak, kolaborazio ekonomikoa azpimarratuz.

Neurri-sail hau ez da inondik ere helburu iraultzailea, justu kontrakoa baizik; halere, minimo onargarri bat izan daiteke: segurtatuko balitz, posible egingo lituzke herri ertamerikarren subiranotasuna, hauen arteko adostasuna eta indar herritarren garapen politikoa.

Nahiz eta mugimendu iraultzaileek ez daukaten Contadora-ren Akta onartu beharrik, areako herrietatik laguntzarik ezin hariturik eta kanpotik etortzea hauek eragotziko luketelarik, beren indar endogenoa erakutsiko lukete, hots: ea liskar sozial funtsean barrukoa ordezkatzan duten, ala kanpoko indarren eskuhartzez kanpotik sortutako liskarra den.

Etorkizuna, ilun

Contadora ez da soluzio izango epe laburrean. Bere proposamena onartzen bada, denbora bat beharko da efektuak sumatzeko. Bitartean, jarraitu egingo dute herrietako prozesuek. Salvador, Guatemala eta Nikaraguako hauteskunde-prozesuek sendotu egingo dituzte beren erregimenak, bertako aurkariak onartu ez arren. Baina sendotasun hori ez da irtenbidea. Liskarrek jarraitu

gingo dute Salvador, Guatemala eta Nikaraguan, eta, liskarrokin, baita herri bakoitzaren suntsipenak eta berreraikitzen hasteko ezinakin ere. Hondurasek bere gezur demokratikoan segituko du, zinetako ezer egin gabe gehiengo herritarrek bizimodu gizatarra goa lor dezaten. Costa Rica eta Panamak beren kanpo-zorrek in jarraituko dute: eta honek beren estabilitate soziala arriskutan jarriko ez badu ere, areako enparatuan bezala, arazo gero eta larriagoak sortuko ditu.

Krisia, beraz, irekia dago. Askapen-prozesuek indartsu jarraitzen dute, baina baita dominazio- eta itomen-prozesuek ere. Ertamerikako arazoa, munduaren arazo da oraindik ere eta mundu mailako arazoak isladatzen dituen ispilu. Herri txiki batentzat, ez da ospe txikia, bere arazoak konpondu ahala, munduarentzat irakaspen izatea: batzuei, lehen munduko herriek hainbeste laguntzen duten opresioa zer den irakasten die; eta herriak autogarapenaren forma erreal bakartzat hartu duen askapena zer den, besteei. Horregatik, auzitan daude Ertamerikan, eszenario txiki batean bada ere, munduaren egia eta ontasuna. Eta honek ikaritzen ditu mundu honetako inperio eta botereak.

Euskaratzailea: Jose A. Aduriz

I.E.

PERSPECTIVA POLITICA DE LA SITUACION CENTROAMERICANA **PERSPECTIVES POLITIQUES EN AMERIQUE CENTRALE**

El trabajo precedente contempla a Centroamérica como unidad global de reflexión, al mismo tiempo que hace un estudio comparativo de cada uno de los países, con particular atención a Nicaragua, El Salvador y Guatemala. Aunque la amenaza de los movimientos revolucionarios centroamericanos a la seguridad de los EE.UU. sea más bien ideológica, suele hablarse de Centroamérica como un punto neurálgico de la política de seguridad militar norteamericana. Las incertidumbres derivadas de la crisis política y militar que afectan a la región facilitan esta comprensión parcial del problema.

Es, pues, conveniente una adecuada caracterización de la crisis centroamericana. Este «traspatio» de los EE.UU. padece una extrema pobreza (con un 62,8% de

su población en condiciones inhumanas), situación nacida muy directamente de la política norteamericana seguida en la zona, por una indiferencia interesada y cómplice que no ha dudado en utilizar el intervencionismo y las dictaduras teleguiadas. Centroamérica es un caso claro del fracaso de la ideología capitalista que no ha dudado en explotar al Tercer Mundo.

Como reacción de la explotación inmisericorde por los intereses americanos, han nacido los movimientos políticos de liberación, desde los finales de los años sesenta; son fruto de un cambio de conciencia que ha dado a luz organizaciones populares revolucionarias, incluso armadas.

Algunos rasgos dignos de señalarse en estos movimientos de liberación pueden ser los siguientes: la fe de los cristianos concurre de forma destacada a hacer una nueva lectura de la Historia de Centroamérica desde la Biblia, al mismo tiempo que desarrolla también un análisis marxista del caso. Es aquella una vertiente novedosa del proceso social centroamericano. En el orden de la acción hay que destacar la participación mayoritaria de campesinos, así como de obreros y estudiantes, a los que hay que añadir en Guatemala los indígenas, de tal modo que el pueblo es considerado como el sujeto activo del cambio, quedando en segundo término las organizaciones partidistas, aunque en la práctica social la realidad quede por debajo de este ideal popular participativo.

Frente a la violencia establecida la primera respuesta fue la violencia no armada (movilizaciones populares) la que tomó la iniciativa para el cambio, y tan sólo en una segunda instancia apareció la violencia armada revolucionaria, como una derivación de aquellas movilizaciones.

Este conflicto armado centroamericano se ha internacionalizado por parte de las grandes potencias. EE.UU. lo han contemplado desde su posición de potencia hegemónica establecida en la región, aunque habitualmente se encubra dicho interés hegemónico con supuestas razones de seguridad. Frente a los poderes oligárquicos locales, instrumentos de los intereses americanos, la revolución trata de dar el protagonismo a las mayorías de la población. La lucha revolucionaria es más por la justicia de las clases oprimidas, que contra el imperialismo como tal. En este contexto, el nacionalismo y la soberanía recuperada se entienden más como condiciones de liberación que como objetivos en sí.

Obviamente, no faltan dificultades internas y externas para hallar la fórmula teórica y dar cuerpo social a un modelo revolucionario en sus objetivos y medios concretos. El caso de Nicaragua opera en la mente de todos como modelo referencial que evite, igualmente, los esquemas impuestos por el capitalismo y el socialismo históricos: La soberanía nacional es un instrumento de autodeterminación que permita el protagonismo activo de las masas populares, evitando estructuras opresivas, satisfaciendo las necesidades básicas, estimulando la creación de nuevos valores solidarios y humanistas, permitiendo el pluralismo ideológico y político, priorizando los intereses generales sobre los particulares en un contexto de economía mixta y libertades cívicas. En definitiva, luchando por un humanismo nuevo.

Hay que decir que estos ideales no han podido ser aún encarnados plenamente en la revolución sandinista. Se lo impiden la abrumadora presión de los EE.UU.,

por una parte y la consolidación sandinista como partido que detente el poder estatal, con el peligro de transformarse en fin lo que era un medio.

El caso salvadoreño es distinto: la lucha armada trata de asegurar una suficiente participación política de la mayoría popular, aunque el adversario no sea derrotado militarmente. La lucha armada, en este caso, acompaña la negociación de un proceso de cambio, no el de una implantación armada del ideal socialista. Lo mismo en el caso de Nicaragua que en el de El Salvador, el tratamiento del o de los casos centroamericanos por Reagan muestra una política falaz, agresiva y sangrienta, con un intervencionismo terrorista que elude incluso el dictamen de organismos internacionales (Tribunal de La Haya).

¿Cuál es la aportación ya efectiva de los movimientos revolucionarios de Centroamérica? Frente a sistemas históricos que cada vez generan más pobreza en el Tercer Mundo, han afirmado su carga idealista y liberadora, y en segundo lugar, una atenta comprensión de los cambios ya operados por dichos movimientos nos ofrece un modelo operativo para el futuro que se presenta como una contraprueba de la civilización opresiva de los poderosos.

Ante lo ya realizado y las perspectivas inmediatas salta la pregunta: ¿Es posible el triunfo revolucionario en Centroamérica? Atendiendo a los valores revolucionarios proclamados, se puede subrayar que Centroamérica ha alertado sobre un problema básico de la política mundial; ha mostrado que la rebelión de los pobres puede ser una revolución popular, que es posible una civilización por y para los pobres; ha despertado nuevos caudales de esperanza y ha revaluado las realidades de la naturaleza (ecología), al tiempo que redescubría la idea de sacrificio y trabajo idealistas. Si pasamos a hacer un balance de realizaciones, se puede apuntar que, con el actual cerco de dificultades, Nicaragua no podrá poner en práctica todos sus ideales revolucionarios (pragmatismo político, realismo pluralista...); El Salvador tiene cerrada la vía para el triunfo revolucionario armado, pero el FMLN/FDR puede dar lugar a la ruptura del poder oligárquico y a la apertura de un proceso de cambios profundos en favor de la mayoría popular. Guatemala, estimulada por su propia tradición de lucha y al socaire del éxito revolucionario en Nicaragua y El Salvador, podría iniciar también su propio proceso de liberación. Honduras, sometida a una dura explotación yanqui, es también tierra propicia.

Se puede esperar que, de un modo u otro, Centroamérica se haga cargo de la necesidad de contemplar toda la región como una unidad global político-económica que recupere cuanto antes su unidad e independencia real. El Acta de Contadora y el grupo que la sustenta, a pesar de su timidez y sentido capitalista, nada favorable al desarrollo de movimientos revolucionarios armados, podría frenar el intervencionismo norteamericano e inducir formas nuevas de colaboración interestatales en la región. Sin embargo, Contadora no será una solución a corto plazo, las luchas armadas seguirán, y la crisis sigue abierta. Centroamérica continuará siendo una cuestión mundial.

Nous avons ici une étude portant sur l'ensemble de l'Amérique Centrale en même temps qu'une étude comparative de chacun des pays qui la composent, avec un intérêt particulier pour le Nicaragua, le Salvador et le Guatemala. Quoique la menace des mouvements révolutionnaires d'Amérique Centrale à la sécurité des Etats-Unis soit surtout idéologique, on parle souvent de l'Amérique Centrale comme d'un point névralgique de la sécurité militaire des Etats-Unis. Les incertitudes dérivant de la crise politico-militaire qui concernent cette région favorisent cette vision partielle du problème.

Il convient de déterminer exactement les caractéristiques de la crise d'Amérique Centrale. Cette "arrière-cour" des Etats-Unis souffre d'une misère extrême, atteignant des conditions inhumaines de pauvreté pour 62,8 % de la population. Cette situation provient directement de la politique suivie dans cette zone par les Etats-Unis, politique d'indifférence intéressée et complice qui n'hésite pas à utiliser l'intervention directe ou l'appui aux dictatures téléguidées. L'Amérique Centrale est un exemple manifeste de l'échec de l'idéologie capitaliste développée dans l'exploitation du Tiers-Monde.

En réaction à cette exploitation impitoyable organisée par les intérêts américains sont nés les mouvements politiques de libération apparus vers la fin des années 60. Ceux-ci sont le fruit d'un changement de conscience qui a fait naître les organisations populaires révolutionnaires, parfois armées.

Il faut noter quelques uns des aspects remarquables de ces mouvements: La foi des chrétiens concourt d'une manière notable à faire une nouvelle lecture de l'Histoire de l'Amérique Centrale à partir de la Bible, tout en réalisant aussi une analyse marxiste de la situation. C'est la un aspect novateur du processus social d'Amérique Centrale. Dans l'ordre de l'action on doit relever la participation majoritaire des paysans, des ouvriers et des étudiants, auxquels il convient d'ajouter au Guatemala les indigènes, de sorte que le peuple doit être considéré comme le sujet actif du changement, les organisations partisans demeurant en retrait, quoique en pratique on demeure encore assez loin de cet idéal de participation populaire.

Face à la violence institutionnelle est d'abord apparue la résistance non armée des mobilisations populaires qui prennent l'initiative du changement et c'est seulement à la suite de ces mobilisations qu'est née la violence armée révolutionnaire.

Le conflit armé d'Amérique Centrale a été internationalisé du fait des grandes puissances. Les Etats-Unis l'ont considéré du point de vue de leur situation hégémonique dans la région, tout en essayant de justifier cet intérêt hégémonique par de prétendus motifs de sécurité. Face aux pouvoirs oligarchiques locaux, instrument des intérêts américains, la révolution cherche à rendre l'initiative à la majorité populaire. La lutte révolutionnaire est davantage orientée vers la juste libération des classes opprimées que contre l'impérialisme en tant que tel. Dans ce contexte, le nationalisme et la souveraineté retrouvée doivent être vues comme conditions de libération plutôt que comme objectifs propres.

Il est clair que ne manquent point les difficultés internes et externes pour trouver la formule théorique recherchée et donner corps à un modèle révolutionnaire défini dans ses objectifs et ses moyens concrets. Le cas du Nicaragua est dans tous les esprits comme un modèle de référence qui cherche à éviter également les schèmes imposés par le capitalisme et par le socialisme historique. La souveraineté nationale veut y être un instrument d'autodétermination qui permet le protagonisme actif des masses populaires, afin d'éviter les structures oppressives, de satisfaire les nécessités de base, de stimuler la création de nouvelles valeurs solidaires et humanistes, de permettre le pluralisme idéologique et politique, de donner priorité aux intérêts généraux sur les intérêts particuliers dans un contexte d'économie mixte et de liberté civique, en luttant en somme pour un nouvel humanisme.

On doit reconnaître que ces idéaux n'ont pu encore s'incarner pleinement dans la révolution sandiniste: S'y opposent, d'une part la pression incroyable des Etats-Unis et d'autre part l'affermissement du parti sandiniste comme détenteur du pouvoir étatique, qu'accompagne le risque de voir les moyens se transformer en fin.

Le cas du Salvador est différent: La lutte armée a pour but d'assurer une participation politique suffisante de la majorité populaire, tandis que l'ennemi n'est pas encore militairement défait. La lutte armée dans ce cas s'accompagne de la négociation d'un processus de changement et non de l'implantation armée de l'idéal socialiste. Dans le cas du Salvador, comme dans celui du Nicaragua, le traitement des problèmes de L'Amérique Centrale par Reagan manifeste une attitude d'esprit hypocrite, agressive et sanguinaire qui ne recule point devant l'intervention terroriste et le rejet des décisions de justice internationale (Tribunal de la Haye).

Quel est donc l'apport effectif des mouvements révolutionnaires d'Amérique Centrale? Face aux systèmes classiques qui développent toujours plus de pauvreté dans le Tiers Monde, ils ont affirmé le poids de leur idéalisme et de leur force libératrice. Ensuite un examen attentif des changements opérés par ces mouvements nous offre un modèle opérationnel pour le futur, en opposition aux modèles oppressifs conçus par les Grands.

Devant les réalisations déjà effectuées et les perspectives immédiates surgit naturellement cette question: Le triomphe de la révolution est-il possible en Amérique Centrale? A s'en tenir aux valeurs révolutionnaires proclamées, on doit observer que l'Amérique Centrale nous a déjà alerté sur un problème fondamental de la politique mondiale. Il a été prouvé que la rébellion des pauvres peut constituer une révolution populaire et qu'il est possible de concevoir une civilisation *par* et *pour* les pauvres. Cette révolution a suscité de nouvelles sources d'espérance et a permis de réévaluer les ressources naturelles (écologie) tout en redécouvrant l'idée de sacrifice et le sens du travail. Si nous en venons au bilan des réalisations, nous noterons que dans l'environnement difficile actuel, le Nicaragua ne pourra pas mettre en pratique tous ses idéaux révolutionnaires (pragmatisme politique, réalisme pluraliste...); le Salvador se voit interdire la voie du

triomphe révolutionnaire armé, mais le rapport FMLN / FDR peut donner lieu à la réduction du pouvoir oligarchique et à l'ouverture d'un processus de changement profond favorable à la majorité populaire. Le Guatemala dans la ligne de sa propre tradition de lutte et à l'abri des succès révolutionnaires du Nicaragua et du Salvador pourrait commencer son propre processus de libération. Le Honduras, soumis à une dure exploitation américaine, constitue également un terrain favorable au changement.

On peut espérer que d'une manière ou de l'autre l'Amérique Centrale se rende compte de la nécessité de considérer toute la région comme une unité politico-économique totale qui doit récupérer au plus tôt son unité et son indépendance réelles. La Déclaration de Contadora et le groupe qui la soutient, malgré sa timidité et son inspiration capitaliste nullement favorable au développement du mouvement révolutionnaire pourrait freiner l'interventionnisme américain et susciter de nouvelles formes de collaboration interétatique dans la région. Sans cela Contadora ne sera même pas une solution à court terme, les luttes armées continueront et la crise demeurera ouverte: L'Amérique Centrale restera un problème de politique mondiale.